

Oponentský posudek na habilitační práci

ThDr. Markéty Holubové, Th. D.
Pronikavé poznání rabiho Mošeho Chajima Luzzatta

Předložená práce je věnována mimořádné osobnosti židovské kultury, Moše Chajimu Luzzattovi (1707-1746), básníku, dramatikovi a náboženskému filosofovi s tradičním talmudickým vzděláním, který však proslul především jako kabalista a autor spisů vycházejících z této disciplíny. Dr. Markéta Holubová se už ve svých dosavadních studiích specializovala na problematiku židovské mystiky, a proto je logické, že si za téma své habilitační práce zvolila Luzzattovo kabalistické dílo, v prostředí evropské judaistiky dodnes velmi málo zpracované. Hlavním cílem studie Dr. Holubové je poskytnout českým zájemcům jeden ze závažných textů M. Ch. Luzzatta, mystický spis „Da'at tvunot“, který byl dosud vydáván v hebrejském originálu a přeložen – s úvodní studií překladatele – pouze do angličtiny (1982). Jeho komentovaný překlad do češtiny proto tvoří hlavní část práce, která je členěna na dva celky.

První celek obsahuje metodologický úvod a dvě kapitoly, z nichž první nabízí vyčerpávající informace o osobě M. Ch. Luzzatta (akronym RaMCHaL), který se narodil, studoval a působil v Itálii, od mládí byl považován za geniálního myslitele a v průběhu svého poměrně krátkého života se stal představitelem učení vyvolávajícího kontroverzní odezvy. Z autorčina podrobného výkladu se ukazuje charakter jeho mnohdy extravagantního jednání, které vyplývalo z jeho myšlenkového světa, vytvořeného na základě řady vlivů – klasické židovské náboženské a zvykové tradice, změn v židovském myšlení v Itálii raně moderní doby (počínaje renesančními spisy učenců z konce 16. a ze 17. století), proudu luriánské mystiky a šabataismu, ale také bohatých kontaktů se světem křesťanských učenců a jejich spisů, přičemž využíval znalosti několika jazyků. Na Luzzattovo mystické učení, které obsahovalo prvky hraničící s uznávanou tradicí, reagovaly rabínské kruhy obdobně jako před půldruhým stoletím na spis renesančního polyhistora Azarji de Rossiho, tedy negativně, včetně prosazování zákazu číst jeho knihy, případně je zcela zničit. Tato část životopisné kapitoly má ráz až symbolicky dramatického vyprávění, v němž hrají roli jak Luzzattovi oponenti, tak zastánci z řad jeho učitelů i mladších následovníků. Poslední třetinu svého života Luzzatto strávil mimo Itálii, hlavně v Nizozemí, odkud pak odjel do Svaté země, kde zemřel při morové epidemii.

Životopisná kapitola se přehledově zmiňuje též o dalších žánrech v Luzzattově literárním díle: uvedeny jsou jeho básně a dramata a spisy etické, přičemž všechny obsahují „svědectví o jeho zbožnosti, emocionalitě a hledání harmonie“ (s. 37). Závěrem konstatuje ocenění Luzzattova myšlenkového přínosu v dalším období, kdy se k jeho následovníkům hlásili chasidé i mitnagdim, od konce 18. století haskala a reformní judaismus.

Druhá kapitola pojednává přímo o spisu „Da'at tvunot“ (doslovný možný překlad titulu Poznání moudrosti, v angličtině The Knowing Heart), a to z hlediska obsahového, literárního a jazykového. Obsahem je Luzzattův výklad čtyř ze třinácti článků víry uspořádaných Maimonidem – otázek Boží prozřetelnosti, odměny a trestu, příchodu mesiáše a vzkříšení mrtvých – a to na základě luriánské kabaly s respektováním nábožensko-filosofických systémů středověkých učenců jako Maimonida nebo Bachji ibn Pakudy a renesančních kabalistů, např. Chajima Vitala, Avrahama Abulafii a jejich následovníků. Autorka při analýze Luzzattova textu poukazuje rovněž na jeho možnou recepci teorií křesťanských autorů od středověku po jeho současníky (Leibniz, William King).

Po stránce literární je významná skutečnost, že Luzzatto v tomto díle použil svůj oblíbený žánr literárního dialogu, a to zcela logicky v didaktické rovině obsahu: pojednávání otázky klade duše („nešama“), poučovaná intelektem („sechel“). Dialog ovšem patřil již od starověku k žánru didaktické a filosofující literatury obecně, hebrejskou literaturu nevyjímaje, a pokud jde o Luzzattovo dílo, má své místo v jeho tvorbě básnické a samozřejmě dramatické. Se žánrem a jeho použitím v analyzovaném spisu nedílně souvisí Luzzattův jazyk – vysoce kultivovaná hebrejšтина, případně se stopami „lešon chachamim“, tj. učenci používané hebrejštiny s příměsí aramejštiny, a s průběžnými citacemi a parafrázemi klasických textů biblických, talmudických, s odkazy na midraše a středověké komentáře, po tradičním způsobu židovské pobiblické literatury. Autorka práce zasvěceně pojednává o Luzzattově terminologii či „kabalistickém“ jazyce, který označuje za polyvalentní; uvádí termíny a jejich význam v odvozených formách v rámci kořenového systému hebrejštiny, konotace významu radikálů u sloves i u substantiv a takto vytvářené pojmy. Ocenění ideové i literární stránky analyzovaného spisu uvádí v závěru této kapitoly (s. 71): „Da'at tvunot je psána nesmírně krásným (vzdušným a prostým) stylem, vyznačujícím se koherencí, myšlenkovou jasností, jazykovou vytříbeností, vnitřní jistotou a zaujetím.“

Uvedené poznatky jsou následovně zúročeny v překladu díla do češtiny, který je obsahem 3. kapitoly a tvoří hlavní část a jádro habilitační práce. Svou erudici v této oblasti a vysoké interpretační schopnosti autorka prokázala už ve své doktorské disertační práci *Likutej amarim a chasidská spiritualita*, v níž se věnovala působení a dílu Šneura Zalmana z Ljady (1745-1812), zakladatele chasidské lubavičské dynastie, a do níž zařadila komentovaný překlad vybraných kapitol z jeho stěžejního spisu „*Likutej amarim - Tanja*“ (její práce knižně vydána r. 2007). Tutéž metodu Dr. Holubová použila a prohloubila v případě Luzzattovy „Da'at tvunot“. Její překlad je celkově velmi zdařilý a přes specifčnost díla srozumitelný i méně zasvěcenému čtenáři, zejména po seznámení se s předcházejícím výkladem v prvních dvou kapitolách práce. Kromě nutného věcného pochopení obsahu, který předpokládá jak odbornou erudici, tak hluboké vcítění do autorova myšlenkového systému, autorka postupovala se sobě vlastní precizností, s obdivuhodnou znalostí jazykových fines a výše zmíněné terminologie mystického textu. Rozsáhlý kritický aparát, který doprovází eseje i překlad, přesně odpovídá jak jejímu badatelskému záměru, tak potřebám interpretace. Početné a pečlivé poznámky pod čarou obsahují jednak odkazy na prameny a odbornou literaturu, jednak dávají nahlédnout do „autorské dílny“ židovského učenice prostřednictvím identifikací citovaných nebo parafrázovaných tradičních literárních zdrojů. Navíc je komentář rozšířen o množství lingvistických poznámek a vysvětlivek k interpretaci pojmů. Při celkovém hodnocení této části habilitační práce, kterou si čtenář znalý hebrejštiny může ověřit na originálním znění „Da'at tvunot“ v příloze, je kromě odborné stránky třeba vyzvednout autorčin styl překladu i výkladu, velmi kultivovaný jazyk a pečlivou stylizaci, která úspěšně zachovává charakter originálu a právem evokuje ráz barokní homiletické a didaktické literatury křesťanské provenience.

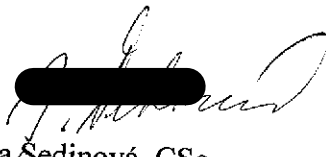
V závěru práce (s. 339) autorka charakterizuje předmět svého studia: „Da'at tvunot představuje jeden z vrcholů židovské tradiční literatury. Mým záměrem bylo nabídnout českému čtenáři komprehenzivní překlad tohoto pojednání (až dosud v českém jazyce nedostupný) a upozornit na hloubku, náboženskou imaginativnost, metaforičnost a spirituální odvahu, ba smělost RaMCHaLova diskurzu (ovlivňujícího mnoho židovských učenců – zvláště mystiků, pietistů, a dokonce básníků a literátů atd.).“ O jejím nepopiratelném a úspěšném zaujetí tématem svědčí počet zpracovaných pramenů a odborné literatury. V posledním úseku devatenáctistránkové strukturované bibliografie jsou obsaženy také tituly Luzzattovy umělecké literární činnosti, z nichž zvláště uvádím jeho alegorické drama „La-

ješarim tehilla“ (Chvála budiž upřímným, vyd. 1879, rukopisný opis z 19. stol. v rukopisné sbírce Židovského muzea v Praze), zřetelně odkazující k baroknímu světu italské kultury; čeští čtenáři zatím mají možnost seznámit se jen s krátkou ukázkou v překladu Jiřího Langera (Zpěvy zavržených, 1937 a 1993).

O metodologické úrovni předložené práce není sporu. Analýza provedená Dr. Holubovou je založena na bezpečné znalosti problematiky židovské mystiky, jejích literárních zdrojů a jazykového projevu. Potvrzuje se zde dlouholetá zkušenost autorky v této specializaci, suverénní ovládnutí tématu po věcné stránce a samozřejmě speciální jazykové vybavení. Po formální stránce dokládá její odbornost pregnantní vyjadřování a precizní editorské zpracování. Habilitační práci Dr. Markéty Holubové pokládám za objevnou, metodicky přínosnou a inspirativní nejen pro specializované studium v oboru judaistiky, ale také pro širší oblast religionistiky, literatury – mj. italské literatury raně moderní doby, kulturních dějin evropských i mimoevropských, případně dalších oborů spadajících do interdisciplinární sféry.

Závěrem konstatuji, že předložená habilitační práce ThDr. Markéty Holubové, Th. D. splňuje všechny požadavky kladené na habilitační práci, a jednoznačně ji doporučuji k dalšímu řízení.

V Praze dne 7. března 2017.

Doc. PhDr. Jiřina Šedinová, CSc.
Ústav Blízkého východu a Afriky FF UK